

Doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc.

Vzdělávání důstojníků v podmínkách změn státní vzdělávací politiky

Příprava důstojníků Rakouské armády (Bundesheeru) ve studijním programu vysoké odborné školy „Vojenský management“

Informace o zásadní změně v přípravě důstojníků rakouské armády v Tereziánské vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě, kterou reagoval rezort obrany na přizpůsobení systému terciálního školství systémům terciálního školství západoevropských zemí v důsledku vstupu Rakouska do Evropské unie.

* * *

Rakouské ozbrojené síly hledají odpovídající způsoby reakce na aktuální trendy vývoje společnosti, projevující se racionalizací a industrializací výroby, demokratizací veřejného života, ale i uvolňováním společenských vazeb, rozkladem tradičních hodnot a individualizací. Ruku v ruce s narůstajícím egoismem lidí se projevuje ztráta smyslu pro společné, což vytváří nové požadavky na způsoby řízení vedoucích pracovníků.

V budoucnosti je možné předpokládat, že při řešení problémů a konfliktů bude narůstat význam samostatného jednání. Jde o přírodní i průmyslové katastrofy, problémy ochrany životního prostředí, překonávání politických nebo hospodářských krizí a globálních rizik. Od občanů, a zvláště od vedoucích pracovníků, bude požadována rozvaha, sebeovládání a odpovědné jednání. Uvedené požadavky na kvalitu vedoucích pracovníků se vztahují i na vojenství.

V rakouském vzdělávacím systému existoval do roku 1993 jediný sektor vysokoškolského vzdělávání – vysoké školy univerzitního typu, připravující absolventy pro základní vědeckou práci a pro výkon náročných povolání. Rakousko do té doby bylo jediným západoevropským státem, v němž nepůsobily vysoké odborné školy, instituce, poskytující svým absolventům profesní přípravu, založenou na nejnovějších výsledcích vědy, vyznačující se prakticky orientovanými studijními programy se značným podílem odborné praxe. Konzervativní přístup akademické veřejnosti ke změnám ve struktuře vysokého školství znemožnil rozšíření přístupu k vysokoškolskému vzdělání a způsobil zaostávání Rakouska v podílech absolventů vysokých škol v populačních ročnících ve srovnání s ostatními západoevropskými zeměmi.

Vstup Rakouska do Evropské unie se stal impulzem k přijetí zákona o studijních programech vysokých odborných škol (1993), který umožnil provozování neuniverzitního vysokoškolského vzdělávání institucím, které splnily zákonem vymezené obsahové, personální i materiální podmínky. Pro rakouskou armádu se stal příležitostí k promítnutí změn v rozvoji vojenského vzdělávacího systému při vzdělávání budoucích důstojníků.

Kontinuita jako součást změn ve vzdělávání důstojníků Rakouské armády

Systém přípravy rakouských důstojníků se oprávněně hlásí k nejstarším evropským tradicím. Tereziánská vojenská akademie ve Vídeňském Novém Městě, založená císařovnou Marií Terezií 28. 11. 1751, připravuje s krátkými přerušeními důstojníky z povolání od roku 1752. Již od roku 1874 je podmínkou přijetí ke studiu dosažení úplného středního vzdělání a studium kadetů trvá od roku 1880 tři roky. Dlouhodobé úsilí o uznání vysokoškolského charakteru jejich vzdělání se podařilo dosáhnout v roce 1997 realizací návrhu spolkového ministerstva obrany na uznání nového studijního programu odborné vysoké školy „Vojenský management“ Radou vysokých odborných škol.

Vysokoškolský charakter důstojnického vzdělávání vyhovuje aktuálním požadavkům a výzvám na mezinárodní srovnatelnost armád. Současně posiluje pedagogickou přípravu důstojníků a zakotvuje důstojnické vzdělávání v rakouském systému terciálního školství.

Základem nového typu důstojnického vzdělávání je vědecky založené vojenské vzdělání, které je důsledně spojeno s vojskovou praxí. Studijní program vysoké odborné školy nabízí vojenské všeobecné vzdělání na akademické úrovni a podporuje rozvoj osobnosti k vedení lidí. Při jeho tvorbě se spojily síly zkušených, vysoce kvalifikovaných důstojníků rakouské armády a odborníků civilních vzdělávacích institucí. Heslo „*Armis et litteris*“, které bylo již v minulosti heslem vzdělávání rakouských důstojníků, se má stát heslem i jejich inovovaného vzdělávání.

Profesní vzor důstojníka jako východisko k obsahu i organizaci studia

Učitel, vychovatel, ochránce, pomocník, bojovník, organizátor a správce – to jsou rozmanité podoby profesního vzoru důstojníka Rakouské armády. K požadovaným činnostem důstojníka patří:

- vedení výcviku a běžná služební činnost,
- působení při záchranných akcích,
- vojenská obrana země,
- pomoc při mimořádných situacích,
- pomoc v zahraničí na žádost mezinárodních organizací.

Vzdělání má poskytnout kvalifikaci pro každou z těchto činností při působení důstojníka v roli velitele nebo experta. Specifickými požadavky na důstojníky z povolání je zvládnout vedení podřízených, osvojit si chování vedoucího pracovníka, získat vysokou úroveň vzdělání, psychickou i fyzickou odolnost proti zátěži, stát se morálně a eticky pevnou osobností.

Kvalifikační profil důstojníka zahrnuje vědomosti v relevantních oborech vojenského vedení, vojenské pedagogiky, bezpečnostní politiky i vojenského práva. Vysokoškolský studijní program připravuje důstojníky na samostatnou analýzu problémů, rozvíjí jejich dovednost v řešení problémů, organizaci a vedení projektů i týmové práce, a zprostředkuje jim uživatelské zvládnutí výpočetní techniky. Kromě toho rozvíjí jazykové znalosti studentů, zejména se zřetelem k jejich přípravě na studium cizojazyčné odborné literatury a pro vedení odborné konverzace ve vojenských oborech.

Z koncepce Rakouské armády, která jí kromě bojového nasazení vymezuje i ochranné funkce, jsou odvozovány představy vzoru důstojníka – ochránce, pomocníka a bojovníka. Pro vedení výcviku je vymezen i vzor důstojníka – učitele a vychovatele, pro služební činnost vzor organizátora a správného činitele. Na základě profesního a společenského postavení důstojníka je očekáván jeho otevřený vztah ke světu, spojený s vlasteneckým cítěním. Vzor rakouského důstojníka má mnoho podob a sotva bychom se mohli v tomto směru setkat u jiných povolání s větší rozmanitostí.

Absolvování studijního programu vysoké odborné školy umožňuje různé typy kariér v Rakouské armádě. Vytváří dobré předpoklady pro úspěšné uplatnění v nástupních funkcích velitele čety, zástupce velitele jednotky, případně odborného důstojníka druhů vojsk podle specializace studia. Absolventi se mohou uplatnit i ve funkcích v krizovém managementu civilních institucí. Mají rovněž možnost získat vědeckou kvalifikaci navazujícím doktorským studiem na univerzitách.

Cílem studijního programu vysoké odborné školy „Vojenský management“ je prakticky orientované, vědecky založené vzdělání, kvalifikující absolventy k vedení lidí nebo k expertní činnosti v armádě a záchranných organizacích. Důstojníci z povolání musí být připraveni na profesionální úrovni řídit činnosti při bojovém nasazení, při výcviku i při běžném chodu služby.

Budoucí důstojník je při výcviku veden k uvědomění si skutečnosti, že jako velitel musí být připraven na jednání a přijímání odpovědných rozhodnutí, která se budou téměř vždy týkat jemu svěřených vojáků v podmínkách nebezpečí. Z toho vyplývají požadavky na profesní chování velitele i experta, které musí být systematicky utvářeno při jejich vzdělávání. Vzhledem k rozšiřující se internacionalizaci úkolů a použití ozbrojených sil roste význam jazykové přípravy budoucích důstojníků.

Přístup ke studiu studijního programu „Vojenský management“

V rakouském školství se uplatňuje evropská tendence k maximální otevřenosti vzdělávacího systému. Přístup k vysokoškolskému vzdělávání mají i osoby starší dvaceti pěti let, které sice mají profesní kvalifikaci s praxí, ale nesplňují formální požadavky na úroveň předchozího vzdělání (absolvování střední školy, zakončené maturitní zkouškou). Musí ovšem prokázat v dodatečné zkoušce všeobecný přehled a požadované znalosti v rozsahu absolventa střední školy v předmětech, které jsou nutné pro příslušný vysokoškolský studijní program. Pro přijetí do studijního programu „Vojenský management“ je požadovanou profesní kvalifikací s praxí služba vojáka z povolání v poddůstojnické funkci. Z toho vyplývají tři možnosti přístupu ke studiu studijního programu „Vojenský management“:

- pro uchazeče, kteří neusilují o důstojnickou kariéru v rakouské armádě, mají úplné střední vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání ukončené maturitní zkouškou nebo složí dodatečnou zkoušku, opravňující k vysokoškolskému studiu přímo v rámci studijního programu vysoké odborné školy,
- pro uchazeče, usilují o důstojnickou kariéru v Rakouské armádě, jejichž věk nepřekročil 29 let, mají úplné střední vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání nebo složí dodatečnou zkoušku, opravňující k vysokoškolskému studiu, absolvují výcvik jednorozhodných dobrovolníků, přípravný a praktický semestr,
- pro uchazeče, usilují o důstojnickou kariéru v Rakouské armádě, s předpokladem profesní kvalifikace s praxí,

- celkovou dobou služby nejméně 36 měsíců, věkem do 24 let a maturitní zkouškou po třiletém studiu vojenského reálného gymnázia pro zaměstnance rezortu obrany, kteří absolvují přípravný a praktický semestr, případně,
- s celkovou dobou služby nejméně 7 let od začátku vojenské základní služby nebo služebního výcviku, věkem do 28 let a složením dodatečné zkoušky, opravňující k vysokoškolskému studiu během přípravného semestru.

Dodatečná zkouška, opravňující ke vstupu do studijního programu „Vojenský management“, se skládá ze slohové práce na všeobecné téma a ze zkoušek z angličtiny, dějepisu, zeměpisu, ekonomie a z jednoho volitelného předmětu (matematika, deskriptivní geometrie, fyzika, chemie, biologie a ekologie).

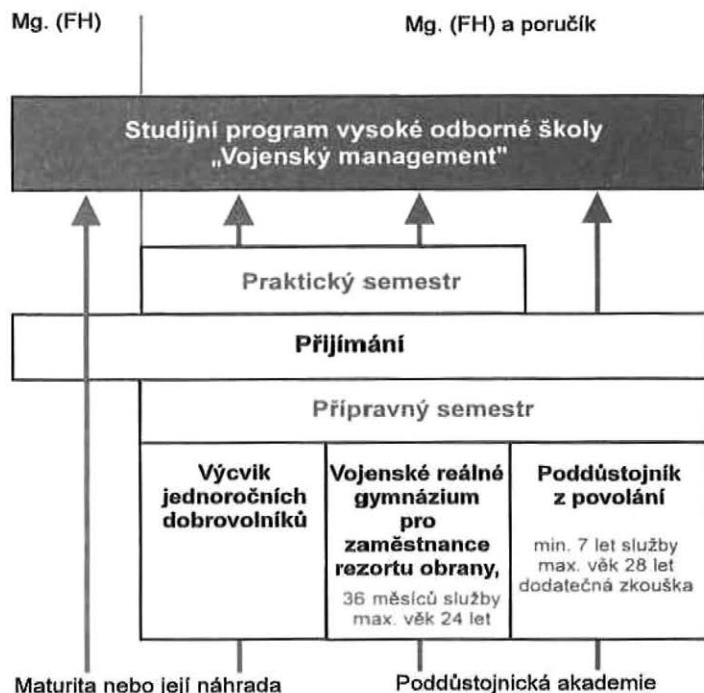

Schéma 1: Přístup ke studijnímu programu „Vojenský management“

Výběr studentů se koná po přípravném semestru a semestrální praxi. Obvyklým vstupem pro uchazeče – maturanty je výcvik jednorokých dobrovolníků. Ministerstvo obrany stanovilo, že ke studiu studijního programu „Vojenský management“ může být každoročně přijato 90 studentů (viz schéma 1).

Vytváření osobnostních a profesních kvalit budoucích důstojníků

Studijní program „Vojenský management“ je doprovázen integrovaným profesním praktikem – důstojnickým kurzem, jehož základem je poddůstojnický výcvik. Ke studiu však mohou být přijaty i osoby, které nejsou vojáky z povolání a jejich cílem není stát se důstojníkem.

Vědecky založené profesní vzdělání i nejvyšší úroveň praktické přípravy rakouských důstojníků jsou zaručeny dualitou jejich přípravy. Skládá se z absolvování studijního programu vysoké odborné školy „Vojenský management“ a důstojnického kurzu. Délka studijního programu „Vojenský management“ je šest semestrů a studijní program je rozdělen do dvou částí. První část studia trvá čtyři semestry, druhá část studia dva semestry. Pátý semestr je věnován zvoleným specializacím. Povinná odborná praxe v délce nejméně dvanáct týdnů se koná nejdříve na konci třetího semestru. Hlavní část povinné odborné praxe studenti absolvují po šestém semestru. Během odborné praxe se nekonají přednášky. Pro studenty – vojáky je odborná praxe organizována v rakouské armádě, pro studenty – nevojáky se předpokládá absolvování odborné praxe v civilních organizačních krizového managementu, např. v záchranné službě.

Výuka probíhá převážně v prostorách Tereziánské vojenské akademie ve Vídeňském Novém Městě ve spolupráci se školami druhů vojsk a odbornými školami rakouské armády i s armádními sbory. Obsahuje mezi jiným kurz pro velitele čet, základní výcvik jednotlivých druhů vojsk, vysokohorský výcvik a ostatní praktický výcvik. Kurz důstojníků končí po ukončení studijního programu vysoké odborné školy služební zkouškou.

Studijní plán

Každý semestr se skládá z 15 týdnů výuky po 30 vyučovacích jednotkách (viz **schéma 2**). V první části studia (čtyři semestry) si studenti zapisují po 30 hodinách výuky týdně. Podmínkou vstupu do druhé části studia je úspěšné dokončení čtvrtého semestru. Pátý semestr (specializace) trvá 15 týdnů po 30 týdenních hodinách výuky. Přitom je možné si vybrat z nabídky jedenácti možných specializací (chemické vojsko, dělostřelectvo, spojovací vojsko, letectvo, protivzdušná obrana, motorizované vojsko, tankové vojsko, ženijní vojsko, logistika – polní opravny, ekonomická služba, technická služba). Doplňkový praktický výcvik v oboru specializace je prováděn během sedmítýdenní praxe před pátým semestrem a při pětítýdenní praxi po pátém semestru. Šestý semestr studijního programu je určen i pro dokončování diplomové práce, proto je ve studijním plánu předepsáno jen 18 hodin povinné výuky a 2 hodiny volitelné výuky týdně. Během studijního programu je nutné absolvovat celkem 170 hodin týdně.

Při studijním programu jsou používány čtyři formy výuky: přednášky, cvičení, prosemináře a semináře. Účast ve výuce je povinná. Výuka jednotlivých předmětů je

III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II
přípravný semestr					P	semestr praktického výcviku					
Studijní program vysoké odborné školy „Vojenský management“											
1. semestr				VV	P	2. semestr					VV
			17	7	4				15	1	8
3. semestr				VV	P	4. semestr					VV
			17	7	4				15	1	8
5. semestr				VV	P	6. semestr					VV
			17	7	4				15	1	8
VV		PR									
8		2		VV = výcvik vedení P = prázdniny, PR = promoce							

Schéma 2.: Organizace studijního programu „Vojenský management“

zakončena zkouškou. Opakovat jednu zkoušku je možné nejvýše dvakrát. Druhá opravná zkouška se koná před komisí, neúspěch v ní je důvodem odchodu ze studia, stejně jako neschopnost úspěšně zakončit první nebo druhou část studijního programu.

Studium je zakončeno složením diplomové zkoušky. Jejím součástí je prezentace diplomové práce a komisionální zkouška. Komisionální zkoušku může konat student, který úspěšně ukončil obě části studia a jehož diplomová práce byla aprobována. Komisionální zkouška se skládá z prezentace diplomové práce a zkušební rozhovoru, zaměřeného na souvislosti tématu práce s jinými předměty studijního plánu. Složení diplomové zkoušky je předpokladem pro získání akademického titulu (viz schéma 3).

Skupiny předmětů	Předmět	1. sem.	2. sem.	3. sem.	4. sem.	5. sem.	6. sem.	Celkem
Management	Management a organizace	6						6
	C3 systémy		2	2			1	5
	Organizace a řízení				3		1	4
	Taktika	2	3	6	4		3	18
	Nauka o zbraních	7	8	5	2			22
	Záchranné operace						2	2
	Ostatní vojenské předměty			2	2			4
	Vojenská technika	2						2
	Ochrana životního prostředí	1						1
Vojenská pedagogika	Vojenská geografie	2						2
	Plánování výcviku			3	3		2	8
	Tělesná výchova				3			3
Společenské vědy	Pedagogika	6	6	3	5		2	
	Politické vědy		4	2			1	7
	Vojenská historie		2					2
	Současná historie		1	1				2
	Komunikace			2				2
	Ekonomika						1	1
Právo	Vojenská etika						1	1
	Ústavní právo		2					2
	Procesní právo						1	1
	Mezinárodní právo				2			2
	Vojenské právo			2				2
Cizí jazyky	Služební předpisy						1	1
	Jazykový výcvik - vojenství	4	2	2	2		2	12
Diplomní seminář							1	1
Celkový počet týdenních hodin za semestr	Celkem povinných předmětů	30	30	30	26	30	18	164
	Celkem výběrových předmětů				4		2	36
	Celkem za studium (1. - 6. sem.)	30	30	30	30	30	20	170
*) Specializace pro 5. semestr: - chemické vojsko, - dělostřelectvo, - spojovací vojsko, - letectvo, - protivzdušná obrana, - motorizované vojsko - tankové vojsko, - ženijní vojsko, - logistika (polní opravny), - logistika (ekonomická služba), - logistika (technická služba).								

Schéma 3.: Studijní plán studijního programu „Vojenský management“

Akademický titul „magistr/magistra vojenského managementu (VOŠ)“, v originále „Magistr/Magistra der militärischen Führung (FH)“, ve zkratce „Mag. Mil. (FH)“, je propůjčován prostřednictvím Rady vysokých odborných škol (zkratka na konci titulu označuje absolventa studijního programu vysoké odborné školy).

Pedagogický sbor a nároky na kvalifikaci jeho členů

V pedagogickém sboru Tereziánské vojenské akademie ve Vídeňském Novém Městě zatím působí ve studijním programu „Vojenský management“ dva pedagogové – vyšší důstojníci generálního štábu na plný úvazek (18 týdenních hodin), devatenáct pedagogů na částečný úvazek, z toho šestnáct důstojníků v hodnostech kapitán – plukovník a tři externí univerzitní docenti.

Tereziánská vojenská akademie má ve svém pedagogickém sboru dalších třicet důstojníků, splňujících kvalifikační předpoklady pro vyučování ve studijním programu vysoké odborné školy. Pro výuku každé z jedenácti specializací má rakouská armáda připravených deset až třicet důstojníků. Při plném provozu (tři ročníky po 90 studentech) se předpokládá potřeba 3 učitelů na plný úvazek a 221 učitelů na částečný úvazek.

Vzhledem k požadavkům na zajištění svobody vědeckého bádání a pro dosažení stanoveného cíle – kvalitního profesního vzdělání, založeného na poznatcích vědy, jsou nároky na odbornou, vědeckou i pedagogickou úroveň příslušníků pedagogického sboru specifikovány v pedagogické dokumentaci studijního programu.

Pro rozvíjení vědecké a výzkumné činnosti v Tereziánské vojenské akademii bylo v roce 1993 zřízeno oddělení pro rozvoj a podporu vzdělávání, které vytváří infrastrukturu pro práci projektových skupin včetně realizace samostatných výzkumných projektů.

Pro zvyšování pedagogické kvalifikace pedagogického sboru vojenských škol Rakouské armády provozuje Univerzita J. Keplera v Linci třísemestrální studijní program „Vojenská pedagogika“. Z pedagogického sboru Tereziánské vojenské akademie jejím absolvováním získaly profesní označení „akademicky zkušební vojenský pedagog“ zatím čtyři osoby, z externích pedagogů jedenácti specializací 18 osob.

Postavení absolventů studijního programu na trhu pracovních sil EU

Studijní program „Vojenský management“, provozovaný Tereziánskou vojenskou akademií ve Vídeňském Novém Městě, je jediným akreditovaným studijním programem vysoké odborné školy s vojenským zaměřením v Rakousku. V Rakousku od roku 1993 osmnáct zřizovatelů postupně získalo akreditaci Rady vysokých odborných škol a provozuje celkem čtyřicet studijních programů.

Při srovnání s ostatními západoevropskými zeměmi je zřetelné, že charakter studijních programů vysokých odborných škol v Rakousku je ovlivněn institucí, která za ně nese politickou odpovědnost – spolkovým ministerstvem vědy a dopravy, které odpovídá i za univerzity.

Radu vysokých odborných škol, jako akreditační a evaluační orgán, tvoří šestnáct odborníků: osm z nich musí mít kvalifikaci univerzitního učitele (profesor nebo docent), osm musí být zkušenými odborníky v profesích, pro které jsou připravováni absolventi studijních oborů vysokých odborných škol.

Povinná výuka a pravidelná kontrola studijních výsledků jsou zárukou průběžného studia a vysoké studijní úspěšnosti účastníků. Zkušenosti z dobrého uplatnění absolventů studijních programů vysokých odborných škol na trhu pracovních sil v západoevropských zemích se potvrdily i v Rakousku. Dodatek k akademickému titulu – FH – je i zde vnímán jako označení kvality a uplatnitelnosti na trhu pracovních sil.

I když studijní program vysoké odborné školy „Vojenský management“ dosud nemá své absolventy, Ministerstvo obrany Rakouské republiky i personál Tereziánské vojenské akademie věnují pozornost projektu vzdělávání důstojníků a vytvářejí předpoklady pro úspěšné uplatnění jeho absolventů v praxi.

Inspirační jádro rakouského přístupu ke změnám v přípravě důstojníků

Příprava rakouských důstojníků ve studijním programu odborné vysoké školy „Vojenský management“ je příkladem vhodné reakce rezortu obrany na změnu národního vzdělávacího systému. Rezort obrany prokázal schopnost kvalifikovaně využít v poměrně krátkém časovém horizontu pěti let razantní změny vzdělávacího systému, podmíněného vstupem Rakouska do Evropské unie.

Jeho výsledkem je sblížení vojenského vzdělávacího systému s civilním vzdělávacím systémem, zvýšení vzdělanostní úrovně jedné z kategorií profesionálního personálu armády, a tím i zvýšení jejího společenské prestiže. Přitom je dodržena priorita cílového zaměření studijního programu na maximální shodu profilu absolventa a z něho vycházejícího studijního plánu se společensky uznávaným profesním vzorem důstojníka Rakouské armády.

Literatura:

- * **Encyklopedie paedagogická** (slovník vědomostí z vychovávání a vyučování domácího a veřejného). Díl první. Knihtiskárny Františka Šimáčka, Praha 1886.
- * **Truppendienst** (Die Zeitschrift für Führung und Ausbildung), 1/1999.
- * **Studijní program vysoké odborné školy „Vojenský management“** (informace o studiu). Vídeň 1997.
- * **Výměr Rady vysokých odborných škol o uznání studijního programu „Vojenský management“** za studijní program vysoké odborné školy. Vídeň, 1997.

Větší spolupráce, zejména mezi vládními a nevládními organizacemi, je rovněž nezbytně důležitá pro dosažení složitých vojenských cílů. Ty mohou být uskutečнены jedině v rámci jasné politické strategie, která spojí řadu různorodých směrů aktivit, civilních i vojenských, jež na taktické úrovni musí mít operační volnost.

admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999